

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

В статті проведено аналіз основних понять економічної безпеки підприємства. Запропоновано поняття "стан підприємства", яке характеризується високим чи низьким рівнем безпеки підприємства і змінюється внаслідок управлінських впливів, також запропоновано визначення "економічна безпека підприємства".

Ключові слова: економічна безпека підприємства, стан підприємства, рівень економічної безпеки.

В статье проведен анализ основных понятий экономической безопасности предприятия. Предложено понятие "состояние предприятия", которое характеризуется высоким или низким уровнем безопасности предприятия и изменяется вследствие управленческих влияний, также предложено определение "экономическая безопасность предприятия".

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, состояние предприятия, уровень экономической безопасности.

The article analyzes the basic concepts of economic security of enterprise. A concept of "state of enterprise" which is characterized by high or low levels of enterprise security and the changing due to managerial influences, and proposed definition of "economic security of enterprise".

Keywords: economic security, state of enterprise, the degree of economic security.

Постановка проблеми. Основою існування будь-якого підприємства в сучасних умовах господарювання є забезпечення його економічною безпекою. Проблеми економічної безпеки виникають перед підприємствами не тільки в кризові періоди, а і при роботі в стабільному економічному середовищі. В періоди стійкого функціонування, при вирішенні завдань своєї економічної безпеки підприємства повинні звернути увагу на підтримку нормального темпу виробництва та збуту продукції. В кризові періоди розвитку найбільшу небезпеку для підприємств являє руйнування виробничого, технологічного, науково-технічного та кадрового потенціалу, як головних факторів життєдіяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Економічна безпека підприємства характеризує відносини підприємства з іншими суб'єктами. В даному контексті продуктивним є підхід до сутності даного поняття В. Пономарьова, який розглядає економічну безпеку як міру гармонізації в часу і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних із ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства [1, с.8]. В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько та А.С. Власков визначають економічну безпеку підприємства як "стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення

стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому" [2]. Але зазначимо, для запобігання загрозам можуть бути використані і некорпоративні ресурси, зокрема можливості правоохоронних органів чи судової системи (прокуратури). Дану ваду цілком вірно підмічено О. Петриною [3, с.206]. Слід зазначити і доволі розмитий термін "стабільне функціонування підприємства". Адже підприємство повинно не лише стабільно функціонувати, а й розвиватися. Не зовсім зрозуміло, чи входить розвиток підприємства в поняття стабільного функціонування вищезазначених авторів. Також слід підкреслити, що поняття "загроза", як правило, пов'язується з зовнішніми чинниками. На сучасному етапі відбувається перенесення акцентів: від захисту елементів внутрішнього середовища до організації захисту від негативного впливу зовнішнього середовища та адаптацію до його зміни [4, с.12]. На наш погляд – це не зовсім коректно, так як загрози функціонуванню підприємства можуть виходити і з середини самого підприємства. Зазначений автор визначає зміст економічної безпеки підприємств як забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища з застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища [4, с.12]. Таке визначення також можна віднести до ресурсно-цільового підходу. Зазначимо, що, на думку автора, можливості зовнішнього середовища повинні бути максимально використані, однак при трактуванні поняття "економічна безпека", особливо з позиції її забезпечення (управління), на думку автора, потрібно виходити з того, що економічна безпека забезпечується зсередини підприємства. Це означає, що поряд з використанням можливостей зовнішнього середовища повинно бути здійснена в разі необхідності перебудова (коригування) і внутрішнього середовища. До першого з двох вищенаведених підходів примикає і визначення економічної безпеки, яке наводиться у довіднику "Стратегии бизнеса" за редакцією Г.Б. Клейнера. Тут економічна безпека визначається як "такий стан певного господарювання суб'єкта, за якого життєво важливі компоненти структури та діяльності підприємства характеризуються високою захищеністю від небажаних змін [5, с.106].

Формування цілі статті. Ціллю даної статті є визначити основні поняття економічної безпеки підприємства, запропонувати визначення понять "стан підприємства" та "економічна безпека підприємства".

Виклад основного матеріалу. Загалом визначення Г.Б. Клейнера доволі точно відображає сутність процесу забезпечення підприємства, однак не дає критеріїв оцінки стану підприємства як такого. Крім того, за такого визначення підприємство не розглядається як система, порушення компонент якої створює загрозу функціонуванню інших підсистем чи

складових. У визначенні використовується не слово "загроза", а поняття "небажані зміни", що на думку автора правильно розширює поняття економічної безпеки, так як небажані зміни можуть відбуватися під дією чинників всередині підприємства. Також наголошено й умова досягнення цілей бізнесу – ефективність використання корпоративних ресурсів. Зауваження відносно обмеженості підходу, коли ресурси, що можуть бути використані для забезпечення безпеки обмежені власними ресурсами підприємства вже зроблено вище. Крім того, недоліком даного визначення, як і аналогічних, що орієнтуються на цілі підприємства є неврахування того, що самі цілі можуть бути поставлені низькі, їх досягнення не потребує зусиль з боку менеджменту, в такому разі виникає ефект "втрачених можливостей". Слід погодитися з Шемаєвою Л.Г. з тим, що вищенаведене визначення поняття "економічна безпека підприємства" та йому аналогічні недостатньо враховують аспект недопущення "втрати можливостей", що надаються підприємству з боку зовнішнього середовища, забезпечення їх ефективного використання підприємством для реалізації власних стратегічних інтересів [4, с.11]. Адже зовнішнє середовище, може надавати підприємству такі можливості, які не зафіксовані в цілях і, відповідно, їх реалізація з початку не планувалася. Окремо слід зазначити, що вищенаведені автори визначають сутність економічної безпеки через ефективність використання корпоративних ресурсів не враховують той факт, що ресурси підприємства можуть бути недостатніми для його убезпечення. В такому разі, навіть їх найбільш ефективне використання не здатне забезпечити економічну безпеку підприємства. Для цього підприємству потрібно залучити більше ресурсів, або ж покращити якість використовуваних ресурсів. В принципі такий підхід вірний, але викликає певні зауваження, адже при такому підході, якщо підприємство перебуває у стані економічної безпеки, то це означає що існуючі загрози чи небезпеки послаблені або нейтралізовані. Проте можлива ситуація коли загрози в даний момент незначні і відповідний стан підприємства цілком вірно ідентифікується як економічна безпека, хоча підприємство може нейтралізувати лише незначні загрози. Що буде, якщо з'являться нові загрози або посиляться існуючі, а на самому підприємстві все залишиться без змін. Його стан уже не може вважатися як стан економічної безпеки. Тобто економічна безпека може бути зумовлена ситуативно, можливо внаслідок тимчасового ослаблення конкурентів чи дії інших загроз. У такому разі вона не є характеристикою підприємства, ми приймаємо точку зору, що стан підприємства – це його характеристика, а характеризує конкретний збіг обставин, який виник випадково. Якщо в разі випадкового збігу обставин підприємство має всі ознаки економічної безпеки, не існує ніякої підстави вважати, що такий збіг обставин повториться в майбутньому. Тоді

"здатність протидіяти загрозам" виявиться непередбачуваною, а отже й некерованою менеджментом підприємства, так як у даному випадку не є внутрішньою характеристикою підприємства. Проте слід погодитися з тими фахівцями, які підкреслюють що у " ...21 столітті зовнішні по відношенню до підприємства фактори є, безумовно, важливими, але визначальними в діяльності підприємства є внутрішні механізми та чинники" [6, с.99]. Тому з позиції управління підприємством більш продуктивний підхід до економічної безпеки не як до стану в якому знаходиться підприємство, а як до характеристики стану. Причому ця характеристика стану підприємства має відносний характер. З врахуванням цих зауважень економічна безпека підприємства – це така комплексна характеристика стану підприємства, яка відображає рівень можливостей підприємству розвиватися як в поточному періоді, так і у майбутньому. Справедливо вважати, що жодне підприємство не може бути абсолютно повністю захищене від всіх можливих загроз, чи зможе повністю досягти всіх поставлених цілей за будь-яких несприятливих умов. Стан підприємства, на думку автора, поняття значно ширше, ніж економічна безпека, він може характеризуватися високим чи низьким рівнем безпеки підприємства і змінюватися внаслідок управлінських впливів. При появі загроз безпеки підприємства перед керівництвом постає необхідність швидко реагувати на загрозу задля зменшення негативного її впливу на виробничий, технічний, кадровий потенціал. В разі ігнорування загроз, керівництво підприємств ризикує стикнутися з нищівними наслідками впливу негативних факторів на підприємство. Саме тому сучасним підприємствам в умовах непередбачуваної макроекономічної нестабільності, жорсткої конкуренції та інших загроз необхідний захист від негативних факторів, що в будь який момент можуть завдати нищівного впливу. Виділення таких видів загроз, як природні, антропогенні та соціальні, дозволяє цілеспрямовано виявляти найбільш гострі, першорядні загрози, своєчасне запобігання яких дозволить підвищити ефективність діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства. Розподілення загроз на потенційні та реальні дозволяє прогнозувати і попереджувати можливість нанесення шкоди на самих ранніх стадіях формування загрози. При появі реальної загрози перед службою економічної безпеки підприємства виникає задача створення таких умов, які дозволяти б зменшити гостроту загрози та перевести її в потенційну. Виключно важливе значення в забезпеченні безпеки підприємства має суб'єктивна сторона сприйняття загроз. Не дивлячись на об'єктивну природу загроз безпеки, відображення людиною цього явища не співпадає з реальним положенням. Оцінка об'єктивно існуючої загрози скрізь несе в собі елементи суб'єктивізму і вже в силу цього являє собою викривлене відображення об'єктивної дійсності. Часом

викривлення в сприйнятті загрози можуть мати гіпертрофований характер, або навпаки, загроза реально існує або формується, а суб'єкти безпеки можуть не знати про це, не визнавати небезпеки, що наближається. Не менш важливе значення, на думку автора, мають також загрози, що пов'язані із взаєморозрахунками між підприємствами, наприклад затримка платежу, неспроможність погашення дебіторської заборгованості в наслідок банкрутства підприємства контрагента, порушення умов розрахунків за договорами або інші загрози економічної безпеки підприємства, пов'язані із взаєморозрахунками. На думку автора, стан підприємства – це така комплексна характеристика, яка відображає стан виробництва, фінансовий стан, соціальний стан, стан взаєморозрахунків та стан економічної безпеки підприємства. Комплексність економічної безпеки, як характеристики стану підприємства, означає, що вона характеризує його різні аспекти в тому числі якісні та кількісні характеристики взаєморозрахунків. На наш погляд, цільовий підхід з врахуванням того, що економічну безпеку коректніше розглядати як характеристику стану, а не сам стан, є логічно більш вірним й практично більш ефективним. Варто зазначити, що в разі його реалізації система безпеки підприємства може здійснювати управлінський вплив на підприємство, підвищуючи надійність функціонування. Потрібно також врахувати, що перед підприємством повинні ставитися такі цілі, досягнення яких означало б його розвиток, а не регрес.

Висновки. Економічна безпека підприємства – це така комплексна характеристика стану підприємства, яка відображає рівень можливостей підприємству розвиватися як в поточному періоді, так і у майбутньому. Жодне підприємство не може бути абсолютно повністю захищене від всіх можливих загроз, чи повністю досягти всіх поставлених цілей за будь-яких несприятливих умов. Стан підприємства, поняття значно ширше, ніж економічна безпека, та може характеризуватися високим чи низьким рівнем безпеки підприємства і змінюватися внаслідок управлінських впливів. Стан підприємства – це така комплексна характеристика, яка відображає стан виробництва, фінансовий стан, соціальний стан, стан взаєморозрахунків та стан економічної безпеки підприємства. Комплексність економічної безпеки, як характеристики стану підприємства, означає, що вона характеризує його різні аспекти в тому числі якісні та кількісні характеристики взаєморозрахунків. Цільовий підхід з врахуванням того, що економічну безпеку коректніше розглядати як характеристику стану, а не сам стан, є логічно більш вірним й практично більш ефективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пономарьов В.П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / В.П. Пономарьов; Східноукр. держ. ун-т. — Луганськ, 2000. — 27 с.
2. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. — М. : Изд-во "Ось-89", 2007. — 208 с.
3. Петрина О.Б. Передумови формування та зміст економічної безпеки підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.3. - С. 206-216.
4. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук: 21.04.02 [Електронний ресурс] / Л.Г. Шемаєва; Ун-т економіки та права "КРОК". — К., 2010. — 39 с.
5. Стратегии бизнеса : справочник / под ред. Г.Б. Клейнера. — М. : Изд-во КОНСЭКО. 1998. — 288 с.
6. Brancoveanu C. The improvement of economic business management – competitiveness growth factor / С. Brancoveanu // Romanian Economic Journal. – 2007. - №10. — P.99-111. — http://www.rejournal.eu/25BIS_continut_jurnalul_economic_noiembrie_2007.pdf
7. Половнев К.С. Механизм обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия : дисс. ... канд. экон. наук. [Текст] / К.С. Половнев— Екатеринбург, 2002. — 177 с.
8. Єгорова Л. І. Стратегія антикризового проактивного управління підприємством : дис канд. екон. наук : 08.06.01 [Текст] / Л. І. Єгорова; Донецький національний університет. — Донецьк, 2003. — 180с.